

ПРИКАЗИ КЊИГА О БЕОГРАДУ

Јорјо Тадић: *Дубровачка архивска грађа о Београду*. Књига I. (1521—1571). Издање ИОНО града Београда, Београд 1950.

Још у далекој прошлости су војници, државници и писци обраћали пажњу на Београд, истичући га као „капију Балкана“, „кључ европске везе са истоком“, „бастион Европе против Турака“ итд. Када је 1521 године Београд пао у руке Турака, који су у великом инвазионом јуришу надирали ка западу, интересовање за судбину Београда још је порасло. У XVI и XVII веку је проблем „Источног питања“ био веома омиљен у европској јавности, само што се тада није радило о освајању и лакој плену на истоку (као у XVIII и XIX веку), него о узнемирености, страху и спремању на одбрану. Легендарни успон малог турског емирата, некадашњег селџучког вазала, до велесиле која угрожава свет и чији цар при ступању на престо обећава својим јаничарима да ће им Рим препустити на пљачку, заинтересовао је цео свет. Окретни књижари у Паризу, Амстердаму, Венецији и Милану изнесоше пред своје читаоце нова издања старих византских историчара, који су гледали прве успехе Турака (особито Халкондила). Радозналост и интересовање Турцима били су свеопшти. Француски краљ је отворено склапао савез са султаном против „римског“ (немачког) цара. У један мах, када су Турци извршили нов напад, а католичка реакција отпочела са јачим нападима на немачку реформацију, било је за Лутера „доказано“ да „папа — антихрист из Ри-

ма“ и турски цар, руку под руку, под вођством сотоне иду да униште „хришћански свет“. Све је то силно занимало људе. Свако је хтео да зна шта се дешавало на истоку, каква је земља Турска, како ропски пати народ у њој, има ли наде за крсташки рат против „неверника“, какве су палате на Босфору, колико жена има у харему султанову и чега све има дивног и чудесног тамо на истоку, који се толико привукао Европи. Многи посланици, путници и туристи који су по служби или из забаве путовали на исток и у Цариград, бележили су своје утиске и доживљаје¹. Публика је веома радо чи-

¹ Најпознатији су путописи, извештаји, дневници и писма Ф. Петанчића, Б. Курилешића, Л. Ногарола, В. Рамбера, К. Д. Шепера, Ж. Шеноа, К. Зена, А. Вранчића, М. Зајдлица, Ј. Вецека, М. Пигафете, Е. Отвиновског, А. Тарановског, К. Рима, Д. Унгнада, Ј. Соранца, П. Контарина, Х. Порша, А. Волфа и Л. Рима, М. Безолта, Ј. Вонгарса, В. од Митровице, Ј. Розача, М. Квада, Л. Бернарда, Т. Коробејникова, Ђ. Дуза, Х. Дерншвама, барона Бузбека, М. Праштетера, М. Бициа, Лефевра, А. Вернера, Ђ. Ђустинијана, П. Масарека, К. Леклера, француза Пулеа и Киклеа, Ђ. Кјароманија, К. Валсдорфа, П. Тафернера, лекара Брауна, Евлије Челебије, Хаџи Калфе, Т. Т. Дорохина, Ј. Палмотића, Ц. Бурбурија, А. Бенетија, М. Гундулића, Арсенија Чарнојевића, Ј. Бенаље, Јеротеја Рачанина, леди Монтегју итд. Код нас су се издавањем путописа и извештаја бавили Петар Матковић, Стојан Новаковић, Јован Томић, Јован Радонић, Фрањо Рачки, Иван Војничкић, Вјекослав Јелавић, Виро Трухелка, Владета Поповић, Милан Влајинац, Милан Марковић, Алекса Ивић, Мирослав Ванино, Глиша Елезовић, Михаило Динић, Еузабије Ферменцин, К. Драгановић, С. Кемура, Д. Чохаџић, Ј. Богичевић, и други. На њих је обратио пажњу још Јован Ристић.

тала лепе саставе учених људи, вичних књижевној радњи, који су приказивали свој боравак у другоме свету — у Турској. Зато је сваки образованији путник издавао своје путописе, писма и белешке у књигама и дневницима, или само поједине интересантније ствари у лецима. Особито су били тражени описи Цариграда, његовог многољудног народа, војске, базара, грађевина, дворова, вртова и палата. У XVII веку су били веома омиљени албуми са цртежима јаничара, сељанки, султана, тврђава и одалиски². И међу многобројним људима који су нам оставили своје белешке и слике о Турском Царству, нашао их се знатан број који су пролазили кроз Београд³. Ти њихови извештаји и дневници били су до данас уствари све што се знало о вековима турске владе у Београду.

Србија је у XVI веку била пуста, а народ у њој сиромашан, како је запазио Немац Бедек. Свуда су биле огромне, бескрајне шуме; на пропланцима и поред ретких села на друму видели су се остаци старих насеља и некадашње културе земљишта. Али су градови, центри турске власти, нагло напредовали. Сви су странци били дубоко импресионирани варошким животом Београда, његовом трговином и његовим источњачким колоритом. Пратиоцу Немца Унгнада се учинило да град има 6000 кућа⁴. Неки су га рачунали на педесет хиљада житеља. Један писац упоредио је Београд са Нирнбергом, великим немачким центром трговине и заната⁵. Сви су запазили живост и велику масу измешаног народа. Турци занатлије, војници и трговци, многобројни Срби, мађарски досељеници и робови, јеврејски пословни људи у кафта-

нима и са брадама, Ердељци и источњаци падали су свима у очи. Сви су странци ишли по граду, разгледали споља утврђења (која су постепено пропала), ходали по чаршији, пролазили дугим улицама где су по дрвеним дућанима седеле занатлије и пред очима пролазника израђивали своје производе. Велики базари, ханови, читав низ витких минарета, купатила и башта чинили су јак утисак на дошљаче. Београд је у XVI веку био велики град, изванредно жив, бујан, пун света и народа, познат по своме обиљу у хлебу, вину и риби. Био је велики трговачки центар. Сви су путници наилазили на Дубровчане. Они су имали најлепше дућане, најснабдевеније магацине, добре и угодне куће. Они су имали своју трговачку колонију са јасно одређеним законима, своје велике привилегије за трговину по целој Турској, своје везе, заштиту и вештину.

Странци су налазили Дубровчане по целој Турској. У широке области Царства, у велике земље које ће примитивни турски феудализам вековима држати у заосталости и мраку, нагрнули су дубровачки трговци и преузели у знатној мери трговину у своје руке. Њих је у XVI веку било у Србији (Београд, Ниш, Смедерево, Ужице, Лесковац, Прокупље, Ново Брдо, Трепча, Ваљево и низ других места), Босни, Албанији, Мађарској, Бугарској, Румунији, Грчкој, Малој Азији и свуда на Леванту⁶. Њихова чврста, солидна државна и трговачка организација омогућавала је горњем дубровачком слоју да дуго времена делује са својим капиталима у Турској, да довози европску, а извози турску робу, да се богати и да од Дубровника створи центар блиставе ренесансне културе у нашој земљи.

² Таква је на пример велика *Histoire des Turcs*, издата у Паризу 1662, са богатим илустрацијама Блеза де Виженера.

³ Међу њима су најпознатији Вранчић, Бедек, Рим, аноним о Унгнаду, Вратислав од Митровице, Де Хе, Герлах, Пигафета, Масареки и други.

⁴ Р. Matković, *Putovanja po balkanskom poluotoku XVI vijeka*, *Rad JAZU* 112, 215.

⁵ Matković, о. с., *Rad* 130, 133.

⁶ Преко турског Египта (од 1517) продирали су и у Индију. По једном старијем дубровачком аутору њихови су трговци у месту Гоа окитили цркву св. Влаха да се захвале за добре послове. Уз објављени путопис Француза Пирара приложен је план Гое са црквом St. Bras. Већ око 1500 године било је у Румелису и Диу међу 400 турских трговаца доста Далматинаца и Дубровчана. Уп. и *Historijski Zbornik* II (1949), 392—394.

У самом Београду су Дубровчани у XVI веку били у водећем слоју трговачког сталеза. Један француски посланик који је пропутовао кроз наше области јасно наглашава да су они главни трговци у Београду и да се у њиховим рукама налази највећи део промета⁷.

О свем том пословању Дубровчана на Балкану, у Подунављу и на Леванту остали су сачувани документи, акта и записи у Дубровачком архиву, и то много више него у свим записима поменутих европских путника. Али овај материјал до данас скоро и није коришћен и био је такорећи — непознат.

И када је ИОНО града Београда одлучио да приступи стварању услова за писање велике, исцрпне и научне историје Београда, било је јасно да ће се морати користити богата дубровачка грађа. Да би се могла изградити историја Београда, потребно је, разуме се, прићи директно изворном материјалу. Како је пак сразмерно било лако организовати прикупљање дубровачке грађе, то се као прва књига велике едиције „Грађа за историју Београда“ појавила прва свеска серије „Дубровачка архивска грађа о Београду“ (за раздобље 1521—1571). Документа је сабрао, уредио и објавио проф. Јорјо Тадић, наш познати историчар и стручњак за испитивање Дубровачког архива, највећи познавалац нашег проблема за чије научно обрађивање Дубровачки архив садржи неисцрпну грађу.

Дубровачка грађа је изванредно богата и разноврсна и садржи податке о скоро свим странама београдске социјално-економске и политичке прошлости (особито за XV и XVII век). Али понекад може она ипак изгледати једнолична и једнострана, јер она садржи махом податке о Дубровчанима, о њиховом раду и пословању. Она не даје јединствену широку слику. Иако у дубровачкој грађи има за опште прилике у Београду много више података но у

свим осталим изворима до данас познатим (више него и у путописима, које су дуго и дуго, па и данас, наши историчари ценили као суво злато) на први поглед се ти подаци губе у мору вести о раду самих Дубровчана, те изгледа да документа говоре једино, искључиво и уско о самим Дубровчанима. Али се тај утисак брзо губи после упознавања са грађом.

Ова издата грађа садржи низ аката о склапању трговачких друштава и компанија, о узимању „дјетића“ (шегрта), о облигацијама, задуживањима, испорукама робе, тестаментима, споровима, списковима, рачунима и тако даље. Али када се правилно оцени та грађа, видеће се да она никако није ограничена искључиво на Дубровачку колонију у Београду, већ да захвата много шире. Значајан број најважнијих вести о граду налази се расут по разним, понекад стереотипним и сувопарним актима. Сем тога, пошто се зна стварна улога Дубровчана у економском животу Београда XVI столећа, може се и са те стране оценити огроман значај ове грађе: она приказује главни фактор у старом београдском трговачком животу. На основу рада и пословања дубровачких трговаца, њихове повезаности са осталим елементима тадашњег друштвено-економског живота Београда, Балкана и Подунавља, њиховог живота, успона и напредовања, моћи ће се створити доста поуздана слика о целокупној социјално-економској структури и о приликама старог Београда. Дубровачка грађа нам дакле даје изванредно важан и велики број најзначајнијих података за прошлост Београда.

Дубровчани су у Београду XVI века почели са радом одмах неколико година после турског освајања. Тестамент београдског трговца Дубровчанина Вепричића из 1532 године и задужнице тројице београдских трговаца из 1533 године, у износу од око 830 дука-та, показују почетак успона београдског тржишта⁸. Већина Дубровчана је

⁷ Ј. Томић, Опис два путовања преко Балканског полуострва француског посланика Де Хе-а у 1621 и 1626 г. од непознатог писца, *Споменик САН* 37, 67.

⁸ Страна 3, 188.

у Београду трговала за свој рачун, али је било и појединих компанија са 2—3 ортака⁹. У таквим случајевима би власник мањег капитала вршио све трговачке послове у Београду, док би сопственик веће, у посао уложене суме, остајао у Дубровнику, где би набављао и примао робу. Припадници трговачке колоније у Београду били су скоро редовно пучани или становници села Дубровачке републике. Племићи и грађани су махом зајмодавци и кредитори београдских трговаца¹⁰.

Очуван је знатан број инвентара дубровачких дућана, начињених после смрти власника. Из њих се може видети каквим се све артиклима трговало у Београду. По описима богатијих Турака, које су оставили неки европски путници, види се каквим су сјајем умели да се окруже многи од њих и колико су полагали на раскош хаљина, руха и опреме. Турци су гинули за шареним свитама, златним тканинама, свиленим марамама и обиљем комада украшене и богате одеће. Када је нешто доцније, крајем XVI века, један Дубровчанин у Будиму гледао да сакупи и прибере имовину у Београду умрлог трговца Буће, и том приликом наишао на запрехе од стране Турака, изјавио је пред пријатељима да је једини лек — да пуним шакама расипа шарене и скупocene тканине, по већ опробаном рецепту дубровачке дипломатије¹¹; и само тако успео је стварно и да заврши свој посао. Дубровчани су имали пуне радње драгоцених тканина. Странци који су пролазили кроз Београд виђали су у његовом безистану робу из целог све-

та. У овом снабдевању београдске пијаци имали су Дубровчани велики удео. У њиховим трговинама увек је било свакакве текстилне робе из Италије, Енглеске, Француске и Холандије. Златар Андрија Матејевић бавио се неколико година у Београду и продавао јувелирске израђевине, које су држали и остали трговци. Дубровчани су у Београд довозили и разну ситнију „нирнбершку“ робу. Често су они играли знатну културну улогу продајом књига. Тако је, на пример, Лука Дмитровић 1554 године у Београду распродао 200 литургија, штампаних у Италији. У вези са тим су нарочито важни документи ове збирке који се односе на Тројана Гундулића, дубровачког штампара у Београду¹².

Дубровчани су из Београда извозили у свој град и даље на запад познате турске сировине и скоро стандардне артикле турске спољне трговине — вуну, восак и коже. Трговац Јован Поли (Павловић) добијао је знатне кредите од дубровачке управе вунарске радиности ради набавке вуне¹³. У неколико махова су Дубровчани из београдске области набављали чак и жито и транспортовали га дугим и тешким караванским путем за гладни народ свога града, коме су у том тренутку биле пресечене погодније поморске везе снабдевања¹⁴.

Дубровчани су у Београду имали своју капелу и свога попа¹⁵, водили су редовно књиге (приватне и опште — целе колоније), поседовали некретнине. Заједница трговачких интереса, стална контрола из матичног града, судство поклисара или дубровачких власти, обезбеђена заштита дубровачке дипломатије, заједничко плаћање приноса својој влади за царине, вера, и уопште цели систем организација дубровачке државе (који је постојао у циљу обезбеђивања дубровачке трговине, интегритета територије Републике и ње-

⁹ Примери на странама 9, 11, 16, 25, 27, 28, 34 итд.

¹⁰ То су племићка имена, позната из ренесансне дубровачке књижевности: Гријевићи, Гучетићи, Гундулићи, Менгетићи, Соркочевци, Градићи, Бунићи итд.

¹¹ У опширном рукопису дневника Луке Замане, са тачним рачунима, трошковима и белешкама о догађајима (у Дубровачком држ. архиву). Рукопис садржи изванредно важне податке о трговини у Будиму и осталим угарским градовима, о српским трговцима у Ковину, о турским пословним људима, о приликама у Војводини, Славонији и Београду.

¹² Страна 167—184.

¹³ Страна 201 и даље.

¹⁴ Страна 115, 118.

¹⁵ Страна 4, 7, 12 итд.

них грађана и осигурања власти горњем дубровачком слоју), омогућавали су Дубровчанима да задуго остану претежни чинилац у економском животу Београда. „Њихово се пословање може идентификовати са пословима београдске пијаце уопште“ закључује проф. Тадић¹⁶.

На основу грађе из ове збирке може се добити доста целовита слика о стању трговине у Београду и о низу других питања друштвено-економског живота његова. Процват дубровачке трговине — повећање броја трговаца, пораст њихових капитала, све веће богатство њихове робе — може се пратити из године у годину.

После пада Будима, када је пространа Панонска низија дефинитивно пала у руке Турака, београдска трговина доживела је брзи полет. Дотада је мањи број београдских трговаца узимао у Дубровнику кредите за своја пословања. Сада нагло расте број дубровачко-београдских трговаца који праве задуживања:

- 1541 г. задужио се 1 трговац
- 1542 г. задужио се 13 трговаца
- 1543 г. задужио се 7 трговаца
- 1544 г. задужио се 15 трговаца

Додуше, што се тиче величине капитала узетог на кредит ради трговања у Београду, коњунтура из 1542—44 није дуго трајала. Трговци су радили сопственим новцем, стеченим у новим приликама.

Прави прелом долази са турским освајањем Баната. Румелиски беглербег Мехмед Соколовић заузео је за Царство нову велику област и поставио пашу у Темишвару. То је била равна мочварна област, богата стоком. По једном путописцу „Темишвар лежи у баруштину као корњача на води и сав је од дрвета, дасака и стабала, чак су и улице патосане гредама“¹⁷. За његову банатску околину се говорило да „има

толико блата, да се и слон може удавити, а у трави се ни коњаник не може приметити“. Али сада је Београд добио знатно проширење свог економског подручја и добио много сигурнији положај. Дубровачка трговина доживела је сјајан процват¹⁸. Сви странци се диве великом пословању Дубровчана и осталих београдских трговаца и у живим бојама описују снажну трговину Београда. Подаци из ове збирке приказују у бројевима тај привредни полет:

За девет година (1545—1553) узели су београдски трговци у Дубровнику кредита у висини од око 47.000 дуката. За даљих девет година (1554—1562) узето је око 263.000 дуката¹⁹.

После престанка већих борби у Подунављу (опсада и пад Сигета 1566 и крај великих турских офанзива) достигнут је врхунац у кредитима дубровачких трговаца у Београду. Трговина је тада достигла кулминацију. Никома више нису биле довољне сопствене паре за уносну трговину и свако је радо улагао новац у њу. 1568 године узели су београдски трговци од својих зајмодаваца у Дубровнику кредита у висини од 54.000 дуката²⁰. Проф. Тадић је утврдио да је просечан однос између капитала који је претстављао власништво неког трговца и кредита којим је он допуњавао свој новац износио отприлике 1:1. То значи да су 1568 године дубровачки трговци у Београду располагали капиталом, уложеним у робу (коју је београдско тржиште било у стању да апсорбује) у висини од око 108.000 ду-

¹⁶ Р. Ротер је на основу једног реферата проф. Тадића у Дубровнику, пре објављивања ове књиге, написао у *Политици* од 13-VII-1950 чланак „Дубровачки архивски документи о историји Београда“, у коме је прешао преко војнополитичких догађаја, који су омогућили процват београдског тржишта. Економски развој Дубровника средином XVI века створио је услове и за снажан развој београдске колоније дубровачких трговаца, али су догађаји који су обезбедили мир и шире економско подручје Београду паралелна појава која је имала значајно деловање.

¹⁷ Бројеви су добијени из података на странама 207—228 и 229—325.

²⁰ Израчунато на основу података са страна 411—436.

¹⁶ Предговор, страна XI.

¹⁷ Ј. Радонић, *Путовање Евлије Челебије по српским и хрватским земљама*, Годишњица Николе Чупића 29 (1910), 45, 48.

ката (најмање, јер нису урачунати капитални трговаца који се нису задужили), односно у Београд је те године доведено робе преко Дубровника у вредности од 3—400 милиона динара.

Нарочито су занимљива документа која су писана нашим језиком. Тестамент Влахуше Неманића састављен је у Београду 9 септембра 1568 године на српском језику: „Ја Vulacuscia Nicola Nemanich činim ovo pismo ali testamjenat za moie dobre pameti...“²¹. Крајем XVI и у XVII веку има особито много у архивским серијама разних докумената писаних нашим језиком. Нотари у Дубровнику су низ приватних уговора и аката преносили у званичне књиге, приликом регистрације, задржавајући оригинални народни језик. Део тих писама био је изворно писан ћирилицом (таквих писама има не само из Београда и са Балкана већ и из Лондона, Напуља, Венеције итд.). Дубровачки држ. архив, *Diversa de foris* 11,2306; исто 18,143; исто 23,116; исто 25,174; исто 29,225 итд.); има очуваних и целих ћирилских писама из дубровачких колонија (још је К. Жиречек 1899 г. објавио нека таква писма из Ниша, Новог Пазара итд.²²). За XVII век ће се наћи читав збирка писама дубровачких трговаца из Београда, писаних српско-хрватским језиком, која у својој непосредности дају много података за прилике у Београду. То ће бити од велике важности и за оне који се баве питањима нашег старог језика.

Треба истаћи и изванредну коректност издања ових докумената. Врло инструкуван и јасан предговор омогућава брзо улажење у главне проблеме и сналажење у материјалу; солидна регеста и поуздани и исцрпни регистри омогућају потпуно коришћење грађе у научне сврхе; из аката и докумената испуштене су све сувишне нотарске и канцеларске формуле те је објављен само конкретан, садржајан текст, а да при томе нигде није дошло до скраћи-

вања или изостављања важног материјала. Најбитнији подаци о задуживањима београдских трговаца претворени су у табеле и тиме је нађено необично целисходно решење за прегледност ове врсте докумената.

Издавањем грађе за историју Београда, ИОНО града Београда преузео је на себе велику културну мисију. Објављивањем изворног материјала омогућиће састављање велике и научне историје Београда и пружиће многим нашим научним и књижевним радницима услове за обрађивање наше прошлости. И када се једном буду скупили сви извори, који бацају светлост на разне стране живота старог Београда, видеће се прави, огромни значај дубровачке грађе; а тада ће и израда историје Београда постати стварно могућном.

ВУК ВИНАВЕР

Михаило С. Петовић: *Борбе старог Београда* Изд. „Ново поколење“, библ. „Наша домовина“, Београд 1951. стр. 147.

Проблем популарисања историске науке не решава се код нас још увек ни са довољно система ни у оном обиму који би одговарао нашим потребама. Рад наших књижевника, на том пољу, сасвим је недовољан, напори новинара већином су безвредни, док сами историчари претпостављају овом послу сваки други посао који је у вези с историском науком. Тако се десило да су готово све до данас на врло важном и деликатном послу популарисања наше прошлости радили код нас највише аматери, људи без довољно знања и критичког смисла, наивни и по стилу и по схватањима, који су код читалаца изазивали неповерење и много допринели депопуларисању наше историске науке. Изгледа да је, у том погледу, историја Београда најгоре прошла, јер, ако изузмемо строго научна разлагања Д. Поповића и архивска истраживања Ј. Тадића, низ крупнијих и ситнијих написа који говоре о старом Београду сведоче да се том послу прилазило са више љубави

²¹ Страна 132.

²² *Archiv für slav. Philologie* XXI, 533—536 и даље.

но научних квалификација (Т. Стефановић—Виловски, М. Илић—Агапова). Књига, о којој је овде реч, заслужује, међутим, да се, по извесним својим квалитетима, издвоји из низа ових дела и да јој се ода признање као делу човека који дубоко и интимно познаје и воли стари Београд, који је не само пасионирани но и довољно поуздани зналац његове прошлости, и који је успео да стилем постигне ону јасност, лакоћу и занимљивост која би требало да је својствена радовима ове врсте.

Мих. С. Петровић проучавао је прошлост Београда, јер му је све у том граду било присно и драго. 1930 г. штампана је он књигу о „Београду пре сто година“, једну живу и занимљиву слику Београда Милошевог времена, рађену, добрим делом, и на основу новог архивског материјала. Годину дана доцније, 1931, појавила се и друга његова књига о Београду: „Како је постао Београд“, покушај да се, на основу литературе и археолошких ископина, евоцира живот најстаријих насеља на месту данашњег Београда од првих култура до завршетка римског доба. Књига „Борбе старог Београда“ бележи неколико момената у историји тога града који је, као најзначајнија тврђава југоисточне Европе, преживљавао увек са највише потреса све оно што се одиграло у овом крају света. У сажетим поглављима, аутор се кратко осврнуо на преисториско, келтско и римско доба; епизодама из велике сеобе народа, крсташких похода, српске државе и турске експанзије дописао се и средњег века, а XVI, XVII и

XVIII век свео је на догађаје из 1521 г., на акцију Срба пресељених у јужну Угарску, да сузбију Турке, и на кратак опис Београда под турском влашћу. XIX век обележен је догађајима из 1806, 1862, једно поглавље посвећено је турским и српским властима у Београду, а два култури тога времена: штампању књига у Београду и Београдској великој школи. Ово кратко навођење садржаја књиге показује, пре свега, њену непотпуност. Иако је прошлост Београда сведена овде на њене најзначајније моменте, било је ипак неминовно бар поменути догађаје из 1688, 1690, 1717 и 1789 г., тим пре што то захтева и сам наслов дела. Састављена од појединачних написа који, изгледа, нису рађени као делови унапред замишљене целине, књига не приказује прошлост Београда у потребном континуитету и не инсистира на свим пресудним тренуцима те прошлости. Али, у накнаду за то, аутор је, у овој књизи, показао извесну сигурност у избору литературе која, ако није обилна, увек је компилирана са довољно ерудиције; поред тога, ово дело одаје човека који осећа доба о коме пише и који разматра догађаје са ширином у погледима и повременим ослањањем на друштвено-економске чиниоце. Писана живо и једноставно, са много непосредности и ненаметљивости својствена београдском стилу, ова књига обилује низом детаља, слика и догађаја који је чине популарном у најбољем смислу те речи: они приближују и тумаче времена о којима књига говори.

Р. С.